

החלפה

"וַאֲנִי הִנֵּה לִקְחָתִי אֶת הַלְוִיִּים מֵתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל תַּחַת כָּל בְּכוֹר פֶּטֶר רֶחֶם מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְהָיוּ לִי הַלְוִיִּים" (במדבר ג, יב). קדושת הבכורות מומרת בהקדשת הלוויים בתהליך של פדיון מדוקדק. בסופו של חשבון מספר הבכורים גדול ממספר הלוויים, לפיכך קדושת המיעוט הזה מומרת בכסף מלא.

הפרשנים עסקו בשאלות הנלוות לתהליך ההמרה. למשל, הם הצביעו על כך שלסיפור יש גם צד שני. הלוויים הפסידו את ירושתם כי אין להם מעטה חלק ונחלה. ואילו הבכורים שהיו אמורים להיות נטולי נכסים זכו אף בחלק הלוויים ועל כן הם יורשים פי שניים (חזקוני, שם). הם תהו מדוע ישלמו הבכורים עבור ההחלפה הזו, המעט ללוויים שלקחו מהם השררה וכעת הנעשק גם נדרש לשלם לעושקו? (ספורנו).

העיסוק הכביכול טכני בתהיות המשעשעות קמעה, מעורר אותנו למחשבה ולהתבוננות מעמיקה על המתרחש במעשה הזה. תהליך ההמרה מוכר לנו מן הקודשים. ניתן להפריד בין הרובד החומרי לרובד הרוחני של אובייקט באמצעות סילוקו של המטען הרוחני והעברתו למסגרת חדשה. מטענו של המעשר השני מועבר לכסף הפדיון ומתיר את הפירות באכילה ללא מגבלות הלכתיות, כך הוא גם לגבי פירות נטע רבעי. ישנם כמה דברים שקדושתם אינה פוקעת בדרך הזו. פירות שביעית קדושים לעולם. אמנם, אם קנה לעצמו מטלטלין בפירות שביעית קדושתם של הפירות נכפלת. היא נותרת בתוך הפירות שגדלו בשנה השביעית וחלה גם על התמורה.

אבל מה שעושים בפירות שנה זו או אחרת, או בבהמות המוקדשות לקרבן, אינו נשמע פשוט וטבעי כאשר אנו מדברים על האדם. אנו מורגלים להניח שסגוליות אנושית היא חלק מן הזהות וההגדרה העצמית של כל אחד מאיתנו. קשה להבין כיצד ניתן לרוקן תוכן ומטען מתודעתו של האדם. שאלה זו מתריפה לאור העובדה שקדושת הבכורות איננה תולדה של הכרעה אלוקית. קדושת הבכורות היא תובנה אנושית אוניברסלית. כבר יעקב אמר לראובן: "ראובן בכורי אתה" ובכך ייחדו והבחינו מן האחים האחרים. אמנם, יתכן שהבכורה האוניברסלית המעניקה יחס עדיף לבכורים אינה כוללת את מושג הקדושה. קדושה זו היא הבנייה הלכתית שאינה מחויבת, היא רק טבעית יותר אצל בכורים מאשר כאשר היא מוענקת לשבט אחד בלבד באופן קולקטיבי. השלת התודעה של האחריות הציבורית מקדושת הבכורים והעתקתה לקבוצה אחרת מחייבת התקה מעשית. בלי טקס העברה לא יתרחש התהליך הפנימי של העברה זו. גם הלוויים אמורים להפנים את המהלך הרדיקלי הזה, שבין השאר יש בו קבלת עול עבודת ה' כהליך מוכתב וחיצוני.

תהליכי המרה וניסיונות לשינוי תודעה נעשים חדשות לבקרים בעולמנו, חלקם נוגעים לעניינים של טשטוש התפקידים המסורתיים במשפחה, או להדגשת המכנה המשותף בין עמים ועדות. מתוך אלו ניתן ללמוד גם על התהליך של הקדשת הלוויים וחילון הבכורים. אין ספק שהבכורים נותרים עם תכונת ההובלה וההנהגה האופיינית לבכור, ואין ספק שהלוויים יכולים להיות מוקדשים אך לא בהכרח ניתן להפוך אותם לבכורים בטבעם. השינוי וההחלפה הללו אינם תמורה זהה. יש כאן שינוי מהותי של תפקיד השימוש בקודש מהתלהבות והתרגשות - לעבודה ולשליחות. למול זה 'החזרת' הבכורים אל העם יש בה משום נטיעת שכבת האליטה האידיאולוגית לתוך החברה והציבור. ההחלפה הזו ביטויה בימינו בדיאלוג המתקיים בימינו בין מי שמצוי בתפקידי הנהגה רשמיים, קרי רבנים, פוסקי הלכה, אנשי מחקר ודומיהם לבין הקולות הבוקעים מלמטה, מתוך שדרות העם בבקשם להתוות דרך ולהוביל.